

WERKDOCUMENT

AANZET TOT EEN FAUNISTISCHE WAARDERING VAN
HET ONTWIKKELINGSPROGRAMMA VOOR HET MIDDEN-
GEBIED

door

H.K. Hummel

1980-207 Abw

augustus

R

13558

IR
13558

6420

6420

RIE VAN VERKEER EN WATERSTAAT
ENST VOOR DE IJSELMEERPOLDERS
SMEDINGHUIS.-LELYSTAD

INHOUD	Blz.
Samenvatting	5
1. INLEIDING EN ALGEMENE OPMERKINGEN	6
2. REEËN IN PARKACHTIGE GEBIEDEN	7
3. REEËN IN HET PLANGEBIED	7
4. ANDERE ZOOGDIEREN EN VOGELS	9
5. DANKZEGGING	9
6. LITERATUUR	9
Bijlagen	

SAMENVATTING

De notitie bespreekt het ontwikkelingsprogramma voor het Middengebied van Almere in het licht van de mogelijkheden tot het vóórkomen van in het wild levende dieren bij de stad. Het ontwikkelingsthema "verbinding" is weinig gunstig hiervoor. Centraal in de behandeling staat de momenteel in het gebied voorkomende ree. In het algemeen zijn parkachtige bossen in Flevoland zeer geschikt voor reeën, maar recreatiedruk doet ze wijken. Dit blijkt uit het geringe aantal reeën in de bossen rond Lelystad. Het programma voor enkele delen van het plangebied, en vooral het zuidwesten, maakt deze delen niet geheel ongeschikt voor reeën. Maatregelen ter verbetering van de situatie in het zuidwestelijke gebied worden gegeven: creëren van rustgebiedjes, verminderen van het aantal loslopende honden, geringe dichtheid van paden, glooiende oever van de tocht door het gebied. De uiteindelijke conclusie ten aanzien van de reeën blijft pessimistisch; voor andere soorten zoogdieren en voor vogels kunnen de aangegeven maatregelen echter wel goed werken.

1. INLEIDING EN ALGEMENE OPMERKINGEN

In juni 1980 verscheen het ontwikkelingsprogramma voor de "Middengebied" genoemde strook tussen Almere-Haven en Almere-Stad (Wezenaar & de Vries, 1980). In deze notitie wordt geprobeerd een waardering te geven van het programma vanuit de mogelijkheden voor dieren om zich te vestigen of te handhaven in het gebied. Het wezenlijke belang van de aanwezigheid van dierlijk leven in groengebieden zal door niemand ontkend worden: wat is een park zonder het gefluit van vogels, wordt een wandeling niet veel leuker wanneer men een konijntje voor zich uit ziet huppelen? Verder is het waarschijnlijk dat een grotere variatie in (voor mensen waarneembaar) dierlijk leven de belevingswaarde van een groengebied doet toenemen. Gemeten aan het aantal leden van een organisatie als de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten is de belangstelling voor de natuur de laatste tien jaar aanzienlijk toegenomen. Deze grote belangstelling rechtvaardigt het te pogen niet alleen de natuurwaarden van natuurgebieden maximaal te maken, maar ook wat van deze waarden dicht bij de mensen te brengen in de groengebieden in of aan de rand van de steden. Een afweging van de maatregelen die hier toe nodig zijn tegen maatregelen om andere belangen te bevredigen is te allen tijde gewenst.

In het Ontwerp-Structuurplan Buitenruimte Almere (R.I.J.P., 1979) wordt als één van de functies van de Buitenruimte op het gebied van de natuur (paragraaf 4.6) genoemd het "dichter bij de woongebieden brengen van de "natuur" en daarmee ook de educatieve functie ontwikkelen". Het Kromslootpark, dat aan het Middengebied grenst (zie bijlage 1), is bedoeld als één van de meer "natuurlijke" gebieden in Almere. Voor de hand lijkt te liggen vanuit het Kromslootpark - via de daaraan grenzende delen van het Middengebied - een geleidelijke overgang te maken naar veel intensiever gebruikte delen van de Buitenruimte.

Als inrichtingsthema van het Middengebied is gekozen voor het begrip "verbinding", en wel tussen Almere-Haven en Almere-Stad (Wezenaar & de Vries, 1980). Vanuit het meest natuurlijke element in de omgeving, het Kromslootpark, gezien, betekent dit dat het gebied "verknijpt" wordt. In algemene zin kan gezegd worden, dat dit inrichtingsuitgangspunt ongunstig is voor het doordringen van de natuur in de richting van de stad.

Het grootste dier dat momenteel in het Middengebied voorkomt, is de ree. In de circa 80 ha grote bosstrook ten westen van de invalsweg van Almere-Haven (gebieden B, C, D en E op de kaart van bijlage 2) leven ongeveer 10 reeën (mededeling afdeling Domeinen). Het aansluitende Kromslootpark van 120 ha heeft slechts 3 à 5 reeën. De omstandigheden (lage begroeiing, erg vochtig) zijn hier niet zeer gunstig voor reeën. Uit onderzoekingen in natuurgebieden in Engeland is gebleken, dat de ree in vergelijking met andere "elementen" van de natuur (zowel dieren als planten) bijzonder hoog gewaardeerd wordt door de bezoekers (zie b.v. Everett, 1978). Andere grotere zoogdieren hadden ook een hoge waardering (Everett, 1978, noemt vos, das, haas en konijn). Daar van de ree ook relatief veel bekend is over de voorwaarden waaronder hij kan voorkomen, wordt hier sterk de nadruk gelegd op een poging in te schatten of hij zich kan handhaven. Bovendien zal de ree als groot dier een - in ieder geval in vergelijking met andere plantenetters - relatief grote oppervlakte benodigen. Door een schatting te geven van de benodigheden van de ree wordt dus ook iets gezegd over andere dieren.

Tenslotte zal kort worden ingegaan op de mogelijkheden voor andere zoogdieren en vogels.

2. REEËN IN PARKACHTIGE GEBIEDEN

De ree is vooral een bewoner van parklandschappen, landschappen dus met veel afwisseling van houtige begroeiing en open land. Belangrijk is de aanwezigheid van dekking: dichte begroeiing waar het hert ongestoord kan rusten en herkauwen. Dit kan zowel bos zijn met dichte ondergroei, dichte lage bomen en struiken, als hoog opgaande dichte kruidige begroeiing. In de geschiktheidsschaal van Van Haaften (ongedateerd) speelt de relatieve hoeveelheid dekking een grote rol. Een verhouding van 60 ~ 70% dekking tegenover 30 - 40% gebied waar gegraasd kan worden, is optimaal. In het bos is het best loofhout met ondergroei, waarbij veel van de bomen eiken zijn. Veel van de parkachtige bossen van de polder (het Zuigerplaspark bijvoorbeeld, en ook de bosstrook in het Middengebied) vormen een goed milieu voor de ree. Een gezonde populatie met krachtige dieren kan bestaan bij een dichtheid van ongeveer 12 exemplaren per 100 ha (in de bosstrook in het Middengebied bestaat deze dichtheid momenteel ongeveer). Veel hogere dichtheden zijn mogelijk (verscheidene tientallen per 100 ha); de sterkte van de dieren neemt dan wel af. In strenge winters zullen meer dieren sterven.

De ree is gevoelig voor verstoring door de mens, maar met name door honden die loslopen. Een ree die overdag rust, kan dit doen in dichte dekking vlak bij een druk bereden rijwielpad (Gendebien, 1979). Anders wordt het wanneer honden door de vegetatie struinen; de reeën worden opgejaagd. In bossen met een geschikte ondergroei kan veel van het foerageren overdag ook plaats vinden in de dekking. Ook hier geldt weer het probleem van verstoring door honden. Bomen waarvoor herten bijzondere voorkeur hebben zijn meidoorn, kardinaalsmuts, vlier, boswilg en zoete kers (Bobek et al., 1979). Het foerageren buiten de dekking kan, wanneer er voor mens (en hond) onbereikbare plaatsen zijn (op ca. 100 à 150 meter afstand van wandelaars, Gendebien, 1970), overdag plaats vinden op grasland in het bos. Bij te grote recreatiedruk wordt dit verschoven naar de nacht.

Kijken we nu naar de bossen rond Lelystad (mededeling Rentambt O. Flevoland), dan blijkt in de tegen de stad aangelegen bossen (Zuigerplaspark, Overijsselse Hout, Gelderse Hout) de recreatiedruk voor de reeën nogal groot te zijn. In het Zuigerplaspark (ca. 300 ha, waarvan zeker 150 ha voor reeën geschikt is) komen alleen in het noordwesten nog enkele reeën voor als standwild (verder komen in het park wel doortrekkende reeën). Belangrijkste reden is de verstoring door honden. Het zestal aanrijdingen van reeën op de wegen rond het Zuigerplaspark alleen al in de eerste helft van 1980 komt in ieder geval voor een deel door schrikreacties van reeën na verstoring door mensen en honden. In het kleinere Overijsselse Hout (ca. 80 ha) komen ook enkele reeën voor. Dit bos is waarschijnlijk rustiger dan het Zuigerplaspark (er is geen "trekker" zoals de plas is). In het Gelderse Hout zitten geen reeën.

3. REEËN IN HET PLANGEBIED

De landschapstypes a tot en met t, zoals aangegeven in bijlage 4 van het ontwikkelingsprogramma (Wezenaar & de Vries, 1980), kunnen we waarderen op basis van de voorkeur van reeën. Criteriën zijn dan:

- kleinschalig landschap met afwisseling van bos en gras
- stille recreatie
- meer dan enkele honderden meters van kernrand

De landschapstypes f, h, n en p rollen er uit als geschikt voor reeën. Combinaties van deze landschapstypes (zie bijlage 3) zijn gepland in deelgebieden (zie bijlage 2) A, B en E.

Gebied A heeft op het ogenblik geen bos, en als toekomstige bestemming intensieve landbouw. Het is onderdeel van een "driehoek" die ingesloten ligt tussen Rijksweg 6, Stadsautoweg 1 en Almere-Stad. Gezien deze insluiting en de bestemming landbouw ligt het niet voor de hand hier reeën te verwachten en te wensen. Gebied E ligt ingesloten tussen gebieden met veel intensievere recreatie en verkeer. Het is niet te verwachten dat er reeën zullen voorkomen.

Gebied B is het meest interessant om te bekijken, mede omdat het grenst aan het gedeeltelijk voor natuurrecreatie en -educatie bedoelde Kromslootpark (R.I.J.P., 1979). De grootte is ongeveer 40 ha. In hoeverre hier reeën zullen blijven voorkomen, hangt af van de mate van verstoring door de mens. Wanneer de uitbreiding van Almere-Haven klaar is, zal vrijwel de gehele zuidrand grenzen aan bebouwing. Het landschap is vrijwel optimaal, terwijl bovendien de zeer aantrekkelijke boomsoorten meidoorn, vlier, boswilg en zoete kers voorkomen. Het is echter niet te verwachten dat het gebruik door de mens minder zal zijn dan gemiddeld in het Zuigerplaspark zodat het voor reeën - zonder nadere maatregelen - te druk zal zijn.

Eén van de eerste maatregelen die genomen zou moeten worden, is het creëren van verscheidene gebiedjes ter grootte van 1 à 2 ha, die vrij zijn van verstoring, d.w.z. omgeven door een brede, altijd water bevattende sloot. Dit zal honden niet altijd tegenhouden, maar wel in veel gevallen. De begroeiing moet (gedeeltelijk) bestaan uit dichte naaldbomen ("kerstbomen": fijnspar, of ook zilverspar), die ook in de winter dekking bieden.

Veel verder - en in theorie effectiever - zou gaan het verbieden van het los laten lopen van honden. In de praktijk is dit in een zo dicht bij de bebouwing liggend gebied waarschijnlijk niet haalbaar. Een meer sympathieke oplossing is misschien het leggen van een groenstrook voor het uitlaten van honden tussen de bebouwing van Almere-Haven en gebied B, gecombineerd met intensieve voorlichting over de problemen rond het loslopen van honden (die zich ook uitstrekken tot andere soorten dieren, zie onder 4).

De afstand die in paragraaf 3 genoemd wordt, waarop de reeën ongestoord kunnen fourageren (ca. 150 m) is waarschijnlijk moeilijk te realiseren. Vrijwel op alle plaatsen zullen paden op minder dan 300 meter afstand van elkaar lopen. Toch kan geprobeerd worden op één of twee plaatsen deze afstand te scheppen en "doorkijkjes" te maken naar (door sloten omgeven) weilandjes waar reeën kunnen grazen.

Uitwisseling met het Kromslootpark is zeker te verwachten, hoewel de reeën van het Kromslootpark meer op het Middengebied aangewezen zullen zijn dan omgekeerd; gezien het slechtere milieu in het Kromslootpark en de ook daar toenemende recreatiedruk bij westwaartse uitbreiding van Almere-Haven.

De tocht die tussen het bos en Rijksweg 6 loopt, zal waarschijnlijk verhinderen dat regelmatig reeën de weg oplopen; hoewel reeën goed kunnen zwemmen, zullen ze toch geremd worden wanneer ze op hol slaan na opgeschrikt te zijn. De oevers van de tocht moeten niet zo steil zijn, dat een ree er niet op kan. Dit betekent hetzij een oever die niet steiler is dan ca. 1:1, hetzij een hoogte van het verticale deel van de

de oever van ten hoogste 40 cm (Schneider & Wölfel, 1978). Voor kleinere dieren die ook te water kunnen raken, is de eerste mogelijkheid de beste. Deze eis geldt niet voor de hele lengte van de tocht; om de paar honderd meter dient de situatie zo te zijn. Op die plekken zouden dan ook de bomen tot aan het water kunnen komen. Dit levert rust op om uit het water te kunnen klimmen, en ze markeren de ondiepe plaats (Schneider & Wölfel, 1978).

Concluderend moet gesteld worden dat de vooruitzichten voor reeën in het Middengebied slecht zijn; alleen bij inperking van de geplande intensieve recreatie zullen reeën kunnen blijven voorkomen.

4. ANDERE ZOOGDIEREN EN VOGELS

Het is zeker niet zo dat wanneer de onder 3 genoemde maatregelen slechts gedeeltelijk zouden worden uitgevoerd, ze zinloos zijn. Met name het maken van door sloten omgeven, niet te bereiken plekjes is ook gunstig voor andere dieren. Zo komen in parken waar afgesloten "vogeltuinen" zijn, meer vogels voor dan waar deze "tuinen" niet zijn (Krook, 1980). Met name voor op de grond broedende vogels en zoogdieren als konijnen en hazen is enige vrijwaring van honden van belang.

De grote variatie in landschap en vegetatie zal zeker de aanwezigheid van verschillende muizesoorten bevorderen, wat weer ten goede kan komen aan kleine zoogdieren als wezel, hermelijn en bunzing. Deze komen ook voor in het dicht bij bebouwing liggende Stadspark van Lelystad (mededeling Rentambt Oostelijk Flevoland).

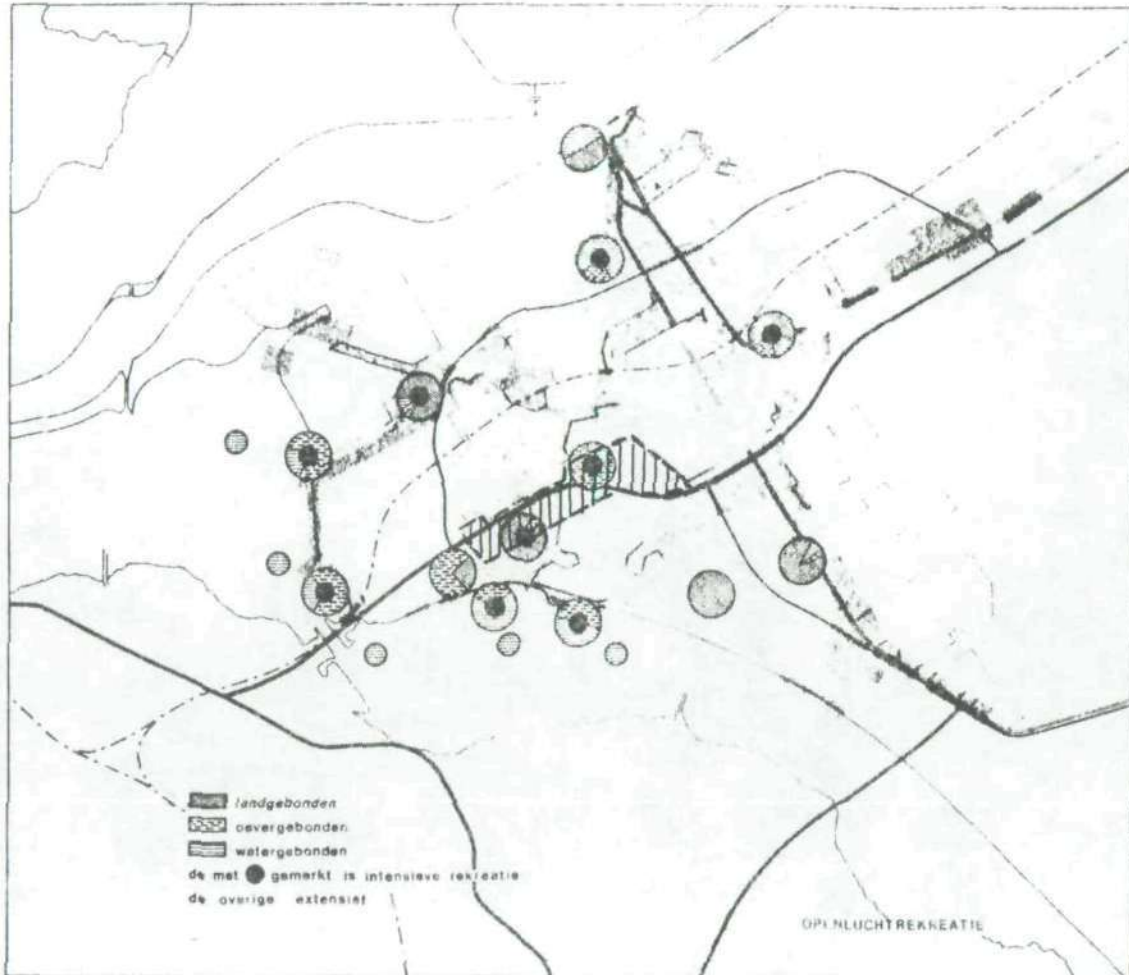
Om de aanwezigheid van konijnen te bevorderen, is het wenselijk dat zo hier en daar kleine ophogingen van zand gemaakt worden.

5. DANKZEGGING

De heren Korthuis (afdeling Domeinen) en Van Zelm (Rentambt Oostelijk Flevoland) worden bedankt voor het geven van inlichtingen over wild in het Middengebied en in Lelystad.

6. LITERATUUR

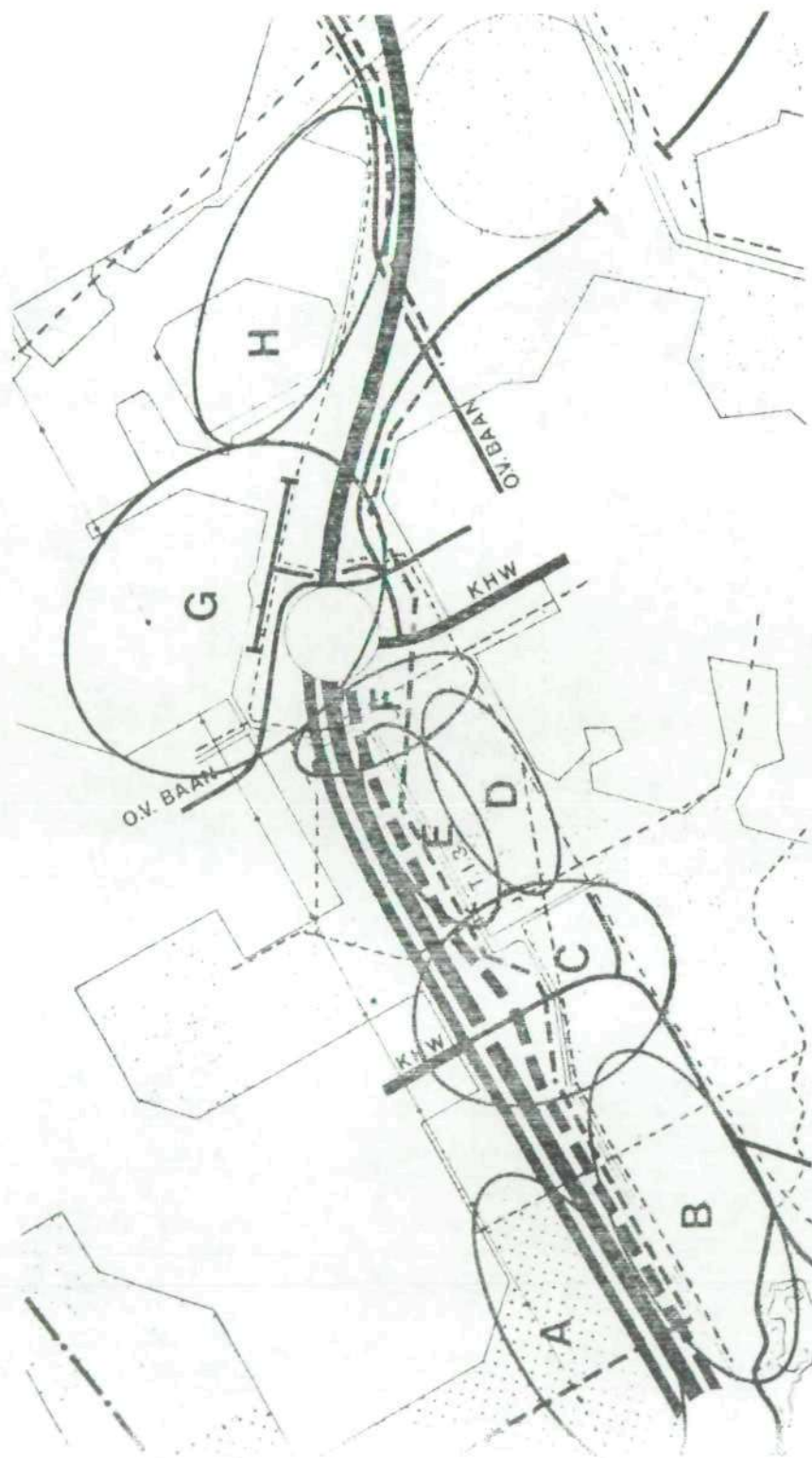
- Bobek, B., K. Perzanowski, J. Siwanowicz & J. Zieliński, 1979. Deer pressure on forage in a deciduous forest. *Oikos* 32: 373-380.
- Everett, R.D., 1978. The wildlife preferences shown by countryside visitors. *Biological Conservation* 14 (1): 75-84.
- Gendebien, J.F., 1970. Recreatiegevoeligheid van enkele zoogdieren in het Nationale Park "De Hoge Veluwe". *De Levende Natuur* 73: 105-109.
- Haafden, J.L. van, ongedateerd, Reewild en reewildbeheer. Brochure 20 pp. Uitgever niet vermeld.
- Krook, S., 1980. Vogels in de stad. R.IJ.P., Werkdocument 1980-34 Abw.
- R.IJ.P., 1979. Ontwerp-structuurplan Buitenruimte Almere, versie 1979.
- Wezenaar, J.A. & T.A.C. de Vries, 1980. Ontwikkelingsprogramma voor het Middengebied. R.IJ.P., Werkdocument 1980-176 Ca.

Ligging van het plangebied in de Buitenruimte van Almere
(Kaart uit Ontwerp Structuurplan Buitenruimte Almere, versie 1979)

Bijlage II

Deelgebieden binnen het plangebied
(Kaart uit Ontwikkelingsprogramma Middengebied)